

Văn hoá và luật tục

Biên soạn bởi SPERI (CUSTLAW-DECODE)
Tháng 12 năm 2007

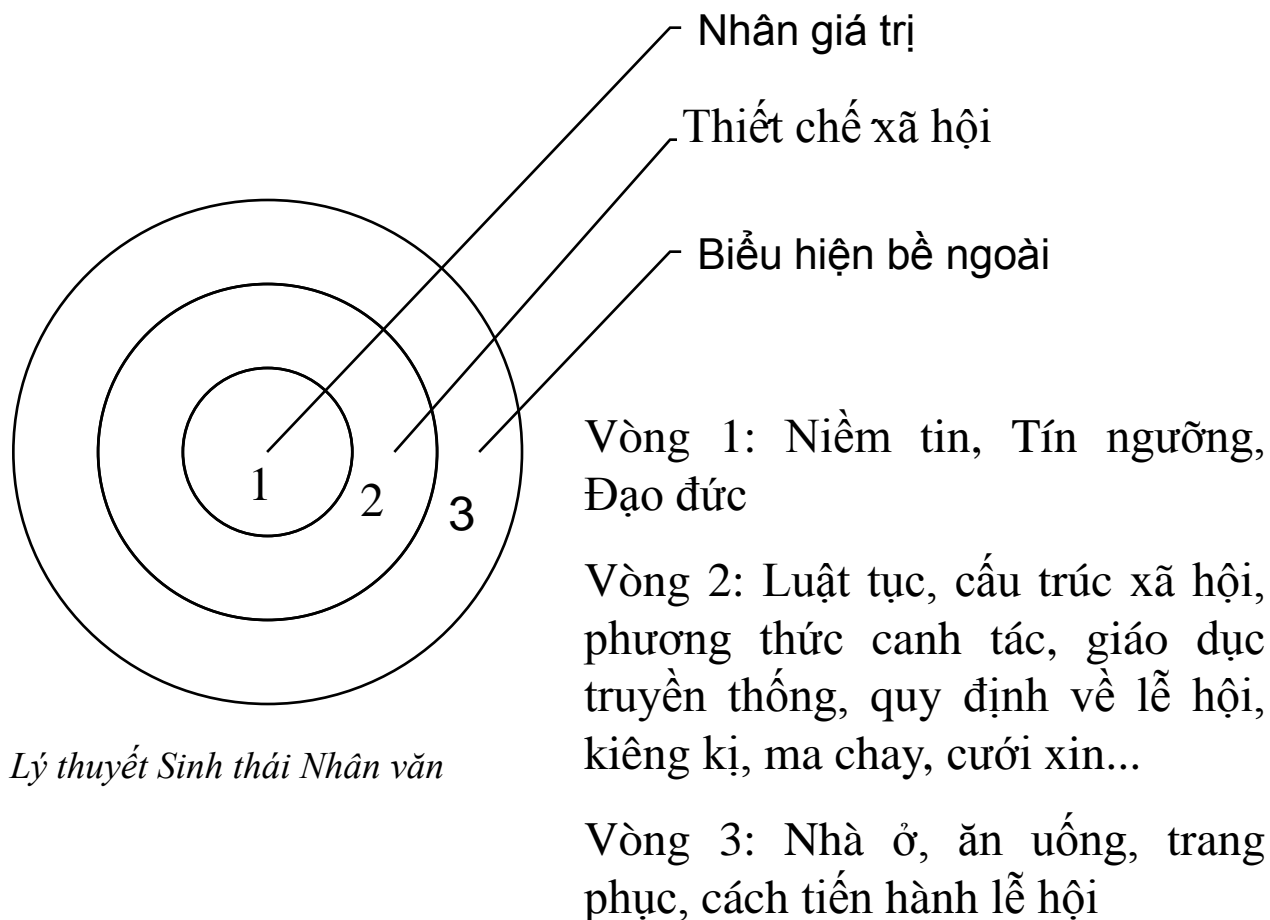
Đóng kịch: Hai nền văn hoá

- Chia nhóm (coi mỗi nhóm như một cộng đồng)
- Xác định giá trị (bằng các thẻ giấy màu khác nhau) của từng cộng đồng
- Các nhóm giao lưu, trao đổi thẻ giấy (giá trị)
- Phân tích kết quả

*Một lần chia nhóm thảo luận tại bản Kè, Lâm Hoá,
Tuyên Hoá, Quảng Bình, tháng 11/2005*

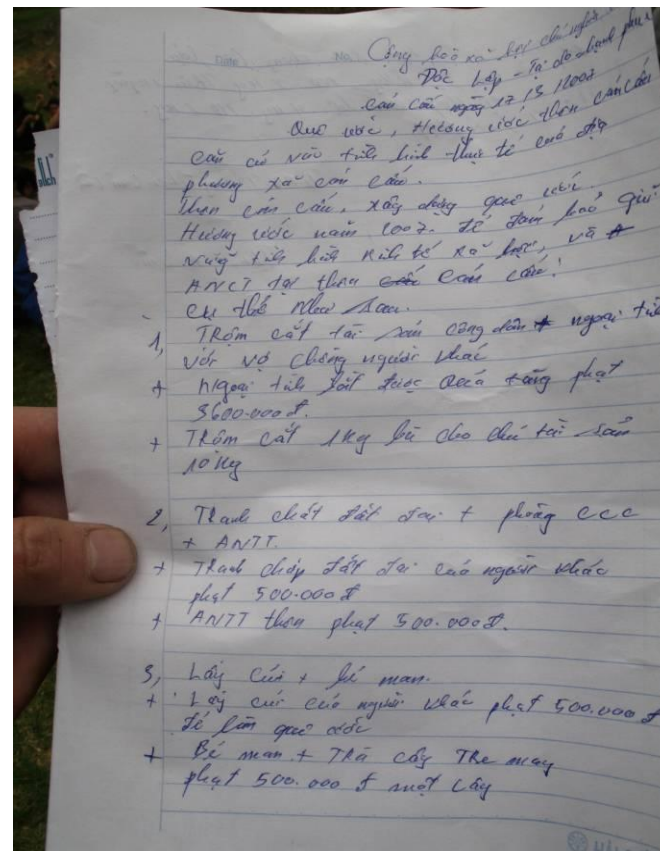
Vòng cấu trúc văn hoá của SPERI

Nguồn: SPERI: Lý thuyết Sinh thái Nhân văn

Bài tập

- Ghi lại càng chi tiết càng tốt các quy định của cộng đồng
 - Quy định bắt thành văn (không ghi thành văn bản, có trong trí nhớ, truyền miệng, như Nào Sông...)
 - Quy định thành văn (như hương ước)

Một văn bản trong lễ hội Nào Lòng ở Cán Hồ, Sĩ
Ma Cai, Lào Cai tháng 3/2007

Cách hiểu về luật tục

- Nếu mọi người muốn làm gì thì làm, không có quy định, chuẩn mực chung thì cộng đồng sẽ gặp khó khăn gì?
- Để duy trì trật tự xã hội, để hoạt động của cộng đồng diễn ra bình thường thì cần làm gì?
- Các quy định, chuẩn mực có ý nghĩa gì? Vì sao phải phát huy các giá trị đó?
- ***Luật tục là những quy định truyền thống, thể hiện ở phong tục, được cộng đồng công nhận và tự giác chấp hành.***
- Thôn bản của bạn có những quy định gì mới? Xây dựng các quy định đó ra sao? Thực hiện chúng thế nào?
- Luật tục có điểm gì khác các hương ước?
- Luật tục có điểm gì khác các quy định của nhà nước mà bạn biết?

Luật pháp và luật tục

➤ Luật pháp

▪ **Triết lý**

- Luật để quản lý, thống trị (một đầu ra)
- Luật được mô tả
- Quyền của nhà nước và cá nhân là cao nhất.
- Luật tạo điều kiện cho khai thác các tài nguyên thiên nhiên.

➤ Luật tục

- Luật tục như là một quá trình
- Như một giải pháp/lời hứa
- Quyền của nhóm là cao nhất
- Luật tục hướng dẫn con người như một người phục vụ các nguồn tài nguyên sinh tồn, luân chuyển.

Luật pháp và luật tục (tiếp)

➤ *Luật pháp*

▪ **Mục đích**

- Làm lợi cho công cộng
- Duy trì sự thống trị của nhà nước

▪ **Phạm vi:**

- Áp dụng rộng rãi

➤ *Luật tục*

- Làm lợi cho địa phương. Duy trì trật tự xã hội ở địa phương

- Chỉ áp dụng cho địa phương

Luật pháp và luật tục (tiếp)

➤ *Luật pháp*

▪ **Nguồn luật**

- Bên ngoài diện áp dụng của luật

▪ **Cơ sở tri thức:**

- Khái quát hoá, trong các điều kiện trung bình hoặc đa số.

➤ *Luật tục*

- Bên trong diện áp dụng luật

- Các kiến thức địa phương chi tiết, điều kiện cụ thể.

Luật pháp và luật tục (tiếp)

➤ Luật pháp

▪ Ban hành:

- Bằng quyết định hoặc bỏ phiếu

• Quy trình sửa đổi

- Xem xét từng phần của luật
- Tìm cách cố định hơn

➤ Luật tục

- Bằng hiệu biết của địa phương hoặc thực thi quyền lực ở địa phương
- Thay đổi thái độ dẫn đến hiệu biết mới; thay đổi dần dần, con số tăng dần;
- Linh động, thường quy định thông qua thoả thuận và thoả thuận lại không chính thức

Luật pháp và luật tục (tiếp)

➤ Luật pháp

▪ Căn cứ áp dụng:

- Dựa vào chứng cứ

▪ Người áp dụng vào thực tế:

- Những cán bộ nhà nước có chuyên môn

➤ Luật tục

- Dựa vào chứng cứ và quy tắc xử sự chính thức, đúng mực

- Người chuyên nghiệp/công chúng nói chung

Luật pháp và luật tục (tiếp)

➤ Luật pháp

▪ Phân xử

- Định hướng đến “quyền”
- Định hướng quy tắc, quy định

▪ Xử phạt

- Được mô tả trong điều luật liên quan

➤ Luật tục

- Theo hướng thoả thuận

- Định hướng theo quá trình

- Hết sức linh động; tùy từng tình huống cụ thể.

Hiểu luật tục thế nào cho đúng?

- *Hiểu không đúng*
 - Nếu luật tục không thành văn thì nó không được thực hiện
 - Luật tục chỉ tìm thấy được ở những xã hội thị tộc, bộ lạc
- *Hiểu đúng*
 - Nhiều luật tục không thành văn, nhưng nó tồn tại sống động và được truyền miệng hoặc làm ví dụ. Trạng thái không thành văn giúp luật tục linh động
 - Tất cả các xã hội, kể cả các xã hội công nghiệp tiên tiến đều có luật tục

Hiểu luật tục thế nào cho đúng? (tiếp)

- *Hiểu không đúng*
 - Luật tục là lạc hậu, không thay đổi, lỗi thời và “kém phát triển”
 - Luật tục thể hiện trật tự xã hội thực tế
- *Hiểu đúng*
 - Luật tục thay đổi thông qua hoạt động có ý thức, thông qua thay đổi tăng về lượng hoặc thay đổi nhảy vọt, để đáp lại các lực lượng cả bên trong lẫn bên ngoài
 - Luật tục có thể gần đúng với thực tế trật tự xã hội hoặc chỉ là khung trật tự xã hội “lý tưởng”

Hiểu luật tục thế nào cho đúng? (tiếp)

- *Hiểu không đúng*
- Luật tục là cổ, cũ
- Luật tục thường không công bằng
- *Hiểu đúng*
- Một số luật tục là cổ, cũ, nhưng nhiều luật tục mới xuất hiện và luật tục đang phát triển trong môi trường mới giống như đô thị hoá ở Châu Á
- Luật tục có thể công bằng đối với nhận thức của người địa phương về tính công bằng. Mặt khác nó rất không công bằng bởi các chuẩn mực bên trong và bên ngoài.
- Vấn đề đã “công bằng” có thể trở thành “không công bằng” hoặc ngược lại, do kết quả của sự can thiệp của nhà nước, chính sách của địa phương, suy kiệt tài nguyên, thay đổi tập tục...

Hiệu luật tục thế nào cho đúng? (tiếp)

▪ *Hiệu không đúng*

- Luật tục luôn luôn phát triển thói quen không chuẩn và ngăn cản phát triển và hiện đại.
- Luật tục thường có tính thích nghi cao đối với môi trường địa phương và phát triển cách ứng xử bền vững

▪ *Hiệu đúng*

- Luật tục có thể rất hiệu quả hoặc không, có tính phù hợp hoặc không, phụ thuộc vào điều kiện và tiền lệ truyền thống riêng của từng địa phương nhưng nó luôn bao gồm các kiến thức bản địa rất có giá trị

Hiểu luật tục thế nào cho đúng? (tiếp)

- *Hiểu không đúng*
 - Luật tục được áp dụng một cách tùy tiện
 - Luật tục sẽ biến mất trong xu thế phát triển luật pháp
- *Hiểu đúng*
 - Luật tục được áp dụng trong các tình huống xã hội nhất định và được thực hiện để duy trì sự công bằng và cả điều hoà xã hội.
 - Luật tục luôn tồn tại, thậm chí trong các nước có luật pháp nhà nước được hệ thống hóa cao.

Tài liệu tham khảo

- SPERI (1999): Tập bài giảng về Văn hoá và Phát triển
- SPERI: Lý thuyết Sinh thái-Nhân văn
- SPERI: Tư liệu ảnh
- Tài liệu tại hội thảo về Luật tục tại Buôn Ma Thuột, năm 2000.